

İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN FARKLI ZORBALIK TÜRLERİ İLE KARŞI KARŞIYA KALMA SIKLIĞININ VE BOYUN EĞME DAVRANIŞI İLE DURUMLUK-SÜREKLİ ÖFKE İLE İLİŞKİSİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Sabiha HAKAN*

Özet

Araştırmada ilköğretim öğrencilerinin, ne tür zorbalıklarla, ne ölçüde karşı karşıya kaldıkları ve zorbalık türlerinin görülme sıklığı incelenmiştir. Ayrıca öğrencilerin zorbalık ile karşı karşıya kalma türleri ile boyun eğme ve öfke düzeylerindeki fark incelenmiştir.

Araştırmanın örneklemini 2007-2008 eğitim ve öğretim yılında Ankara'daki ilköğretim okulları arasından seçilen beş ilköğretim okulunun 5'inci ve 8'inci sınıflarında okuyan öğrencilerden oluşmaktadır. Random yöntemle seçilen 250 öğrenciden bilgiler "Şiddet Kaba Güç Anketi" "Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği", "Durumluk Sürekli Öfke Ölçeği" ve "Öğrenci Kişisel Bilgi Formu"ndan elde edilmiştir.

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde t-testi kullanılmıştır. Zorbalık ile az karşı karşıya kalan I. grup ve zorbalık ile en çok karşı karşıya kalan II. grup olarak sınıflandırıldıktan sonra karşılaştırmalar bu iki grup arasında yapılmıştır. Araştırmada zorbalığın görülme sıklığı ve türleri ise frekans ve yüzdelik ile yorumlanmıştır.

Verilerin değerlendirilmesinde ve hesaplanmış değerlerin bulunmasında SPSS istatistik paket programı (15.0 versiyonu) kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulguların anlamlılığının yorumlanmasında P 0.05. anlamlılık düzeyi ölçüt olarak alınmıştır. Araştırmanın sonucunda belirtilen değişkenler açısından bir fark elde edildiği görülmektedir.

Zorbalığın türü ve sıklığı açısından da anlamlı düzeyde bir fark elde edilmiştir. Öğrencilerin zorbalık ile karşı karşıya kalma türleri ile boyun eğme ve öfke düzeylerinde de anlamlı düzeyde bir fark elde edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Zorbalık türleri, zorbalık, akran zorbalığı, öfke, öğrenci, boyun eğme, zorba, okul zorbalığı

Giriş

Okullarda sınıf içinde ve dışında saldırganlığın bir türü olan zorbalık, "gücüne güvenerek başkalarına söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanınmaması" olarak tanımlanmaktadır (T.D.K.2005.s.2241).Zorbalık (bullying) bir birey veya grup tarafından, savunmasız olan bir kişiye karşı yapılan, fiziksel veya psikolojik sonuçları olan

* Yrd. Doç. Dr.; Ufuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

ve süreklilik arz eden bir şiddet türüdür (Olweus, 2002). Zorba (bully) ise fiziksel güç ile birlikte saldırgan davranış örüntülerine sahip kişi olarak tanımlanabilir (Olweus, 2002).

Çocukların eğitim ve öğretimlerini olumsuz etkileyen bu durumun psikolojik ve sosyolojik etkilerinin okul yıllarının sonrasına da taşındığı bilinmektedir. Olweus'e (1994) bu etki yalnızca zorbalığa maruz kalanların değil, aynı zamanda bu zorbalığa tanıklık eden çocukların da alışkanlık haline getirdikleri gözlenmektedir. Olweus 1978-1999 yıllarında Norveç ve Finlandiya gibi ülkelerin okullarında yaptığı pek çok araştırmada şiddetin de zorbalıkla örtüşen ve ayrılan yanları bulunduğunu vurgulamıştır. Olweus (1994) şiddet ve zorbalığın saldırganca eylemlerin alt kategorileri olduğunu zorbalığın fiziksel boyutta ortaya çıktığını, yani şiddetten ayrılan geniş bir boyutu olduğunu da vurgulamıştır. Örneğin bazı zorbalık türleri de bir tür saldırganlık olmasına karşın şiddet içermediğinden, şiddet olarak kabul edilmemektedir. Bu zorbalık türleri dalga geçme, ad takma, kızdırma, söylenti çıkarma (asılsız konularda). Bunun yanında pek çok şiddet eylemi de zorbalık olarak adlandırılmaz demektir.

Zorbalıkla ilgili derleme çalışmasında Pişkin (2002) zorbalığın tanımlarının ortak noktalarını şöyle belirlemektedir. Bunlar; a) Zorbalık, bilinçli ve kasıtlı olarak yapılan ve kurbanı, fiziksel, zihinsel, sosyal ya da psikolojik zarar verme amacı güden söz ve eylemleri içerir. b) Zorbalığın belli bir süre tekrarlanma özelliği vardır. c) Kurban kendini koruyamayacak ve savunamayacak durumdadır. Zorba eylemlerini bireysel ya da grupla yapabilecekleri gibi, kurbanlar da bu eylemlerden bireysel ya da grup olarak zarar görebilirler. d) Zorbalık büyüme döneminin olağan bir evresi bir çocuğun geçirmesi gereken herhangi bir "zorlu sürecin" bir parçası değildir. Zorbalık çocuğa fiziksel ve duygusal olarak ciddi zararlar verebilir.

Nelson (2000 s.1-2) ise zorbalık türlerini ve zorbalığı şu şekilde tanımlamaktadır. "Zorbalık; daha iri yapılı, daha güçlü ve güç sahibi bir çocuğun daha küçük ya da daha güçsüz bir çocuğa, ya da bir grup çocuğun tek bir çocuğa yaptığı taciz edici davranışları kapsayan ve süreklilik gösteren olaylardır" demektir. Nelson zorbalık türlerinin aşağıdaki şekillerde olduğunu da belirtmektedir. Sözlü zorbalık; adlar takma, küçük düşürme, tehdit etme. Fiziksel zorbalık; vurma, çelme takma, iteleme, tekmeleme, ya da çocuğun eşyalarını çalma veya onlara zarar verme. Sosyal zorbalık; çocuğu dışlama, önemsememe ve hakkında söylentiler çıkarma. Psikolojik zorbalık; çocuğu sürekli izleme ya da ters bakmadır.

Zorbanın özellikleri; aldrış etmez, seçicidir, inkarcıdır, pişman olmaz, tertipçidir, güce eğilimlidir, teşekkür etmez, bencildir, esnek değildir, güvensiz ve olgunlaşmamıştır. Çekici ve mantıklı olabilir. Zorba kişiye davranışlarının uzun sürdürme olanağı veren çekici olabilme yeteneğidir. Bu özellik ona zorba davranışına hedef olmayanlar arasında kendisine geniş bir izleyici kitlesi bulma olanağını verir (Psikoloji Dünyası, 2006).

Selçuk ve N. Güner (2000) Zorbalık davranışının çıkma nedenlerinin bazılarını şöyle sıralanabileceğini belirtmişlerdir. Kişinin mizacı, gencin anne ya da babasından isteklerine saldırgan yollarla sahip olması, kişiye, istediğine sahip olabilmek için saldırganlık dışında başka yolların da olduğunu gösterecek birinin olmaması, çevredeki insanların "zorbalık işe yarar" mesajını vermesi, anne baba öğretmen ve arka-

daşlarının zorbalığa her boyun eğişlerinde örtülü ya da aşırı olarak bu mesajı vermeleri büyükler tarafından dövülen ve cezalandırılan çocuklar ve gençler, bunun bir sonucu olarak kendilerinden daha küçük ve zayıf olan çocukların canını yakarlar. Olumlulardan çok, olumsuz sözler duyan çocuk ve gençler kendileriyle ilgili iyi duygulara sahip olmazlar. Başkalarına saldırmak, kendilerini güçlü hissetmelerini sağlar ve bundan dolayı oldukça dikkat çekerler. Bu çocuklar ve gençler için olumsuz olsa bile dikkat çekmekte ve ün sahibi olmak, hiç dikkat çekmemekten daha iyidir. Akran grubu zorbalığı destekler. Bazı durumlarda geniş akran grubundan yer edinebilmek ve güçlü arkadaşlıklar kurabilmek için zorbalık yapar. Akran grupları çeteler biçiminde kendilerini gösterebilirler. Bu çetelerin kendilerine özgü giyinişleri ve konuşmaları eşyaları olabilir. Okul ortamında zaman zaman kendilerini göstermekten hoşlanırlar.

Çocuklar çoğunlukla ilkokul ve orta okulun ilk yıllarında zorba davranışlarla daha sık karşılaşmaktadırlar. (Nelson, 2000.s.1-2). Nelson, çocuğun zorba davranışlarla karşı karşıya kaldığını fark etmenin çok zor olabileceğini belirtir ve şöyle devam eder; Zorbalığa uğramış çocuklar halihazırda diğer çocuklarla ya da öğretmenleri ile anlaşma sorunu yaşıyor olabilirler. Zorbalık yapan çocuklar tarafından çoğunlukla bu nedenle seçilmektedirler. Zorbalık, çoğunlukla gözden uzak, öğretmen ya da diğer yetişkinlerin bulunmadığı yerlerde meydana gelmektedir. Zorba davranışlarla karşılaşan çocuklar, kendilerini zayıf ve güçsüz hissetmeleri nedeniyle ya da durumlarını daha da kötüleştirceği kanısıyla, çoğunlukla hiç kimseye açıklama yapmak istemezler. Ayrıca başkalarını ele vermenin ya da diğer çocukların grupların açığa vurmanın yanlış olduğunu düşünürler.

Problem

İlköğretim öğrencilerinin zorbalıkla karşı karşıya kalma türünün ve sıklığının “boyun eğme” ve durumluk sürekli öfke” ile ilişkisi nedir?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, a) İlköğretim 5’inci ve 8’inci sınıflarına giden öğrencilerin karşı karşıya kaldıkları zorbalığın görülme sıklığı, b) Zorbalığın boyun eğici davranışlar, durumluk ve sürekli öfke düzeylerinde nasıl bir farklılaşmaya neden olduğunu araştırmaktır.

Araştırmanın Önemi

Zorbalık öğrencilerin sosyal, psikolojik ve akademik gelişimlerini ve sağlıklarını olumsuz bir biçimde etkileyen ciddi bir sorundur. Bu sorun nedeniyle pek çok öğrencinin okulu sevmeyeceği, devamsızlık yaptığı, dolayısıyla hem başarılarının düştüğü hem de kendilerini değersiz hissettikleri gözlenmektedir. Bu sorun sadece zorbalığa uğrayan öğrencilerin değil, aynı zamanda zorba davranışları alışkanlık haline getiren, zorba davranışlarının etkisinin bazen yetişkinlikte de devam ettiğini gösteren araştırma bulguları bulunmaktadır.

Bu araştırma; okullarda zorbalık sorunun en aza indirilebilmesi için tüm okul çalışanlarının ve ailelerin bu sorunla hep beraber mücadele etmesi bakımından önemlidir. Okul zorbalığı konusunda öğrencilerin, öğretmenlerin, yöneticilerin ve velilerin farkındalık düzeylerinin artırılması açısından önemlidir.

İlgili Araştırmalar

Yıldırım (2001), 8 ve 11 yaş gruplarındaki çocuklarda zorbalık, popülerite ve aile ortamı arasındaki ilişkilerini araştırdığında; çocuklar a) zorba b) kurban, c) zorba/kurban ve ç) kontrol grubu olmak üzere dört farklı gruba ayrıldıktan sonra "yetiştirildikleri aile ortamı" ve popüler" dışlanan" gibi sosyometrik değerlendirmeler açısından karşılaştırılmıştır. Aile ortamı açısından gruplar arasında bir farklılık bulunmamıştır. İşbirliği yapma, kavga etme, rahatsız etme, liderlik ve çekingenlik gibi davranış özellikleri açısından ise gruplar arasında bir farklılık ortaya çıkmamıştır. Zorbalıklarda kavga etme ve rahatsız etme özellikleri yüksek bulunurken, kurbanlarda çekingenlik özelliği daha yüksek bulunmuştur. En az sevilenler, zorbalar ve zorba kurbanlardır. Kurbanlar ve kontrol grubundaki çocuklar, zorba ve zorba/kurbanlara göre daha fazla sevilen çocuklar olarak değerlendirilmişlerdir.

Kapıcı (2004) ise, "İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon Kaygı ve Benlik Saygısı ile İlişkisi" adlı araştırmasında; 206 öğrencinin %40'ının bedensel, sözel, duygusal ve cinsel zorbalığa maruz kaldığını ve yüksek düzeyde maruz kalan çocuklarla düşük düzeyde maruz kalan çocuklar, karşılaştırıldığında hem daha yüksek durumluk kaygı hem de daha yüksek sürekli kaygı belirtileri gösterdikleri saptanmıştır.

Avustralya'da zorbalıkla ilgili olarak yapılmış en kapsamlı araştırmaya göre her hafta 8 ile 17 yaşları arasında yaklaşık beş çocuktan biri zorba davranışlarla karşılaşmaktadır (Nelson, 2000.s.1-2).

Kanadalı araştırmacılar Craig ve Pepler (1997) akranların ifade ettiklerine göre zorbalığın %85'inin sınıfta ve okul bahçesinde olduğunu vurguladıklarını bildirmişlerdir.

Olweus'un (1999) yaptığı okul temelli önleme çalışmasında ise depresyon oranını çok düşük olduğu vurgulanmaktadır. Olweus 8-15 yaş arasındaki çocuklar arasında "Olweus Zorbalığı Önleme Programı"nı uygulamış bunun sonucunda akranlar arasında olan ve zorbalık içeren davranışlarda azalma olduğunu ve akran ilişkilerinin geliştiğini belirtmektedir. Salmon'un (1998) İlköğretim okulundaki çocuklar üzerinde okul zorbalığının, kaygı depresyon ve kendine saygı konularında yaptığı çalışma sonuçlarına göre, zorbalığa uğrayan çocukların yüksek kaygı düzeyine sahip oldukları, zorbalık yapan çocukların da düşük kaygı düzeyine sahip oldukları görülmüştür. Cinsiyet açısından bakıldığında ise erkeklerin doğrudan zorbalık yaptıkları, kızların ise dolaylı zorbalık yaptıkları görülmektedir. Smmith ve Sharg'in (1994) araştırması da bu bulguları desteklemektedir.

Otuz beş ülkenin katılımıyla, gerçekleştirilen kesitsel bir araştırmada ergenlerin %35'i son birkaç ay içinde en az bir kez okulda arkadaşlarına kabadayılık/zorbalık yaptıklarını ve %34'ü ise kabadayılığa/zorbalığa uğradıklarını bildirmişlerdir. Bu araştırmada ise İstanbul'da Lise son sınıfın yarı yılında arkadaşlarına en az bir kez kabadayılık/zorbalık yaptıklarını, %20'si kabadayılığa/zorbalığa uğradıklarını ve %9,4'ü hem kabadayılık/zorbalık yaptıkları hem de kabadayılığa/zorbalığa uğradıklarını bildirmişlerdir. Ankara'da yapılan bir araştırmaya göre ise 694 öğrencinin hepsinin kabadayılığa uğradığını bildirmiştir (Alikafifoğlu, 2007.s.1).

Olweus (1970) 1970'li yıllarda Norveç ve İsveç'te 150 bin 1'inci ve 9'uncu sınıf öğrencilerinin %85'i, 3-5 ay içinde bir çok kez ya da daha sık kabadayılık/zorbalık yapma ve kabadayılığa/zorbalığa uğrama şeklinde kabadayılık zorbalık davranışlarına karıştıklarını bildirmişlerdir. Öğrencilerin %27'si ise kabadayılık/zorbalık yaptıklarını bildirmişlerdir. Kabadayılığa / zorbalığa uğramak çocuğun fiziksel sağlığını psiko-sosyal ve akademik yaşantısını etkileyebilir. Özsaygı eksikliği, depresyon yalnızlık hissi, kaygı (anksiyet) kendini sağlıksız hissetme, başağrısı ve karın ağrısı gibi somatik yakınmalar ve intihar düşüncesi gibi bulgular kabadayılığa/zorbalığa uğrayan çocuklar da diğer çocuklardan daha sık tespit edilmiştir. Kabadayılığa zorbalığa uğrayanların okula gitmek istemedikleri ve devamsızlık oranlarının yüksek olduğu ve akademik başarılarının düşük olduğu gösterilmiştir. İstanbul'da yapılan araştırmada da pasif olarak kabadayılığa, zorbalığa uğrayan çocukların, kabadayılık/zorbalık yapan ve kabadayılık/zorbalık olaylarında yer almayan çocuklardan daha çok duygusal sorunlar, kaygı, depresyon somatik (bedensel) yakınmalar ve içe kapanma gösterdikleri saptanmıştır. Araştırmalar çocukluğunda kabadayılığa / zorbalığa uğramış genç erişkinlerde, bu olayların bazı etkilerinin devam ettiğini göstermiştir. 6'ncı ve 9'uncu sınıflar arasında kabadayılığa/zorbalığa uğrayan erkek çocuklar incelenmiş ve bu çocukların 20'li yaşlarda yaşlılarından daha depresif oldukları ve özsaygılarının yetersiz olduğu saptanmıştır (Akt;Alikışıfoğlu, 2007.s.1-2).

Araştırmalar kabadayılık/zorbalık yapan çocukların baskın karakter yapısında çabuk öfkelenen, kurallara uymakta zorlanan ve şiddeti bir çözüm yolu olarak gören çocuklar olduğunu göstermiştir.

Interactive (2001) tarafından Amerikan Devlet Okulları'ndaki 11 ve 18 yaş arası 2064 öğrenci üzerinde yapılan araştırmanın raporuna göre; kızların %83'ü erkeklerin de %79'u zorbalıkla karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin %76'sı fiziksel zorbalıkla karşı karşıya kaldıklarını %58'inin de fiziksel olmayan zorbalıkla karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir. Zorbalığın kırsal ya da kent okulunun fark ettirmediği de vurgulanmıştır.

Türk Eğitim Sen'in (2005) "İlköğretim 7'inci ve 8'inci Sınıflarında Okuyan Öğrencilerin Okulda Şiddet ve Taciz Kavramlarına İlişkin Kavramsallaştırmaları" adlı araştırma ilköğretimin 7'inci ve 8'inci sınıflarda okuyan 1136 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Bu öğrencilerin %50,3'ünün kız öğrenciler %49,7'sini erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmada "istemediğiniz halde size yapıldığını ve ayıp olduğunu düşündüğünüz davranışlarda bulunan çocuklar var mı?" sorusuna; öğrencilerin %53,47'ü evet cevabını vermiştir. Öğrencilerin %67,2'si erkeklerin, %2,9'u kızların, %3,8'inin de hem erkeklerin hem de kızların ayıplanacak davranışları daha çok yaptıklarını düşündüklerini belirtmişlerdir. Ayıp davranışları daha çok erkeklerin yaptığını söyleyenlerin %61,9'u kız, %38,1'i erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Ayıp davranışları kızların daha çok yaptığını belirten öğrencilerin ise; %23'kız, %76,9'u da erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Öğrencilerin %42,8'nin sözlü taciz ile, %23,7'sinin fiziksel taciz ile, %24,7'si ise cinsel taciz ile karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir. Kız öğrenciler taciz kategorisine giren davranış türlerinden en fazla taciz içeren davranışlardan rahatsızlık duymaktadırlar. Bunu sırasıyla "sözlü taciz" ve fiziksel taciz" izlemektedir. Erkek öğrenciler ise en çok "sözlü taciz" türleri içinde yer alan davranışlardan rahatsızlık duyduklarını ve ayıplandıklarını belirtmişlerdir.

“Lise Öğrencileri Arasındaki Zorbalık” adlı çalışmalarını Ankara’daki Lise Öğrencilerinden 692 öğrenci üzerinde yapan Kepenkçi ve Çinkır (2002) şu sonuçları elde etmişlerdir. Lise öğrencilerinin %33’ünün sözel zorbalık ile karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir. %35,5’inin fiziksel zorbalık ile karşı karşıya kaldıklarını, %28,3’ünün duygusal zorbalık ile karşı karşıya kaldıklarını, %15,6’sının ise cinsel zorbalık ile karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir. Akademik yıl boyunca kurbanların en azından bir veya daha fazla zorbalık ile karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Erkek öğrenciler daha çok fiziksel zorbalık ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Tekme ile saldıрма, bıçak ile saldıрма, kaba fiziksel hareket ve sözel zorbalık ise, daha çok ad takma ile olmaktadır. Zorbalığın dört (4) çeşidi arasında itme ve ad takma kızlarda ve erkeklerde yaygın olarak görülmektedir. İtme %58,1 kızlarda %63,5 oranında erkeklerde görülmektedir. Öğrencilerin üçte biri zorbalıkla baş etmek için yardım almadıklarını belirtmişlerdir. Zorbalık %15,1 oranında zorbalık gücü olanı taklit etmekle başlamaktadır. Her iki cinste dört zorbalık çeşidinin de kişide psikolojik sıkıntı sosyal uyumsuzluk, düşük psikolojik hali rapor etmiştir.

British Colombia Üniversitesi’nce yapılan bir araştırmada da zorbalıkla ilgili benzer sonuçlar elde edilmiştir. 8’inci ve 10’uncu sınıflar düzeyinde 490 öğrenci üzerinde yapılan bu araştırma göstermiştir ki çocukların 564’u okullarında zorbalık ile karşı karşıya kalmışlardır. Çocukların %12’sinin haftada en az bir ve daha fazla düzenli olarak zorbalık ile karşı karşıya kaldığı ve %13’ünün ise haftada en az bir ve daha fazla düzenli olarak, diğer öğrencilere, zorbalık yaptığı görülmüştür. Belli bir zamanda okulda ilk yapılan zorbalık oranı %72’dir Okulda %64 oranında tahmin edilen zorbalık oranı normal yaşam biçimi olarak kabul edilmektedir. Öğrencilerin %61-80’i de zorbalığın okulda genellikle popüler olduklarını ve arkadaşları arasında yüksek bir konumda bulduklarını belirtmektedirler. Öğrencilerin %25-33 arasındakiler bazen zorbalığın kaybedenlerin elenebilmesi için kabul edilebilir olduğunu belirtmektedirler. Öğrencilerin %20-50 arasındakilerin ise zorbalığın iyi bir şey olduğunu söylemektedirler. İnsanın kendini güçlü hissetmesinden dolayı ve sorunları çözebilmesinden dolayı iyi bir yöntem olduğunu belirtmektedirler (Akt; Oğuz Polat. www.0-18.org.vurursankırılır. Bölüm.4.2006). Yoneyama, A. Naito (2003) “Neden Bazı İnsanlar Diğerlerine Karşı Zorbadır” adlı çalışmalarında, Japon okullarındaki, bu inceleme otoriter, (yetkeci), hiyerarşik (aşamalı) ve güç baskını ilişkilerin öğrenciler arasında yaygın olduğunu belirtmektedirler.

Arizona’da Brosworth’ın (2001) 6-8 yaş grubu 558 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada 228 öğrencinin çok az zorbalık yaptığını, 243 öğrencinin orta düzeyde zorbalık yaptığını, 87 öğrencinin ise fazlasıyla, zorbalık yaptığını vurgulamaktadır. Zorbalık yapan bu çocukların evde kötü davranış ile karşı karşıya kaldıkları, disiplin daha çok zor kullanılmış çocukların olduğu belirtilmektedir. Ayrıca televizyondaki şiddet içeren görüntülerden etkilendikleri ve vurgulanmaktadır. Bu çocukların %32’sinin tüvey anne ya da baba ile yaşadığını %36’sını ise tek ebeveyn ile yaşadığı belirlenmiştir. Bunun yanında zorbalığın kurbanlar kadar yardımı gereksinimleri olduğu da belirtilmektedir.

Atina’da pateraki ve Houndoumadi’nin (2001) 8-12 yaş arası 1312 ilköğretim öğrencisi üzerinde yaptıkları araştırmaya göre, çocukların %14,7’sinin zorbalık kurbanı, %6,25’inin zorba, %4,8’inin ise kendilerini zorba ve kurban ve zorba ola-

rak tanımladıklarını belirtmektedirler. Erkek zorbaların daha çok doğrudan fiziksel zorbalık yaptıkları, kız çocuklarının dolaylı olarak zorbalık yaptıklarını vurgulamaktadırlar. Zorbalığa akran baskısı ile katıldıklarına dair kanıtların ise bulunmadığını belirtmektedirler. Çocukların zorbalık ve boyun eğici davranışlarla karşı karşıya kalmasının tedavi edilmezse yetişkinlik çağına dek sürdüğü araştırmalarda görülmektedir. Bunu destekleyecek bir araştırmayı Kaya, Güneş, B.Kaya, Pehlivan (2004) Tıp Fakültesi öğrencileri üzerinde yapmışlardır. "Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Boyun Eğici Davranışlar ve Şiddetle İlişkisi" adlı çalışmada; anne-baba arasında fiziksel şiddetin olması ile öğrencilerin boyun eğici davranışları arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Şiddet ile boyun eğici davranışlar arasındaki ilişki yarattığı çözümsüzlük, çaresizlik ve depresif duygu durumu aracılığıyla boyun eğici davranışların ve çekingen tutumların gelişmesini kolaylaştırma biçiminde olabilir. Boyun eğici davranışların gelişiminde, aile içinde şiddet öyküsü yanında kişilik özelliklerinin de etkili olabileceği bildirilmektedir. Var olan süregelen şiddetin bireyin özdeğişim süreçlerini etkilediği, bireyin duygularını dışa vurma ve kendini ifade edebilme becerisini olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir. Bu bulgu aile içi dinamiklerin ve anne-baba tutumlarının önemine işaret etmektedir. Çaresizlik boyun eğici davranışların gelişmesine fırsat verdikçe aile içi kriz büyümekte ama boyun eğici davranışlar pekişmektedir. Aynı zamanda aile içinde yaşayan şiddet, ailenin parçalanmasını engelleyici bir rolde oynayabilir. Boyun eğicilik ile depresyon arasındaki pozitif ilişki de bunu desteklemektedir. Kandemir ve Özbay'ın (2009, "İlköğretimde Algılanan Sınıf İçi Empatik Atmosfer ile Benlik Saygısı Arasındaki Etkileşimin Akran Zorbalığı İle İlişkisi" adlı araştırmalarında, ilköğretimin 6'ncı, 7'nci ve 8'inci sınıflarında empatinin boyutları (İçtenlik, öznel algılama, koşulsuz boyut) ile benlik saygısı ile etkileşiminin zorbalık puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Öğrenciler arasında zorbalık davranışları arttıkça benlik saygısı düşmektedir.

Çocuğa karşı şiddetin önlenmesinde öğretmenin rolünü ele alan Beyazova ve Şahin (2001) şu görüşleri ileri sürmüşlerdir: Çocuklarda her gün bir arada olup onları sürekli olarak gözlemlene olanağına sahip öğretmenler, çocukların davranışları ya da görünümündeki en ufak değişikliği bile fark edip nedenini anlama konusunda özel bir öneme sahip bulunmaktadır. Çocukları yaşitlarıyla bir arada gördükleri için aradaki farkı daha iyi algılayabilirler. Örneğin ; deneyimli bir öğretmen, öğrencisinin yüzünde ya da vücudunda gördüğü yara bere ile ilgilenip başına ne geldiğini araştırabilir. Davranışlarındaki içe kapanma, mutsuz, keyifsiz görünme, dikkatini toplayamama, okul başarısında düşme, hırçınlık, saldırganlık, vb. değişiklikleri gözleyebilir. Bu sayede öğrenciyeye yararı olabilecek çözümler üretilmesine katkıda bulunabilirler. Cılga (2001) ise bu denli hırpalanın ve haksızlığa uğrayan çocukların haklarından söz etmektedir; Çocuğun kişi hak ve özgürlükleri, isim, vatandaşlık, uyruk, kimlik, kimliğin korunması haklarını, çocuğun ifade özgürlüğü hakkını, bilgilenme hakkını, düşünce, vicdan, inanç özgürlüğü hakkını, dernek kurma özgürlüğünü, yardım amaçlı yardım toplama hakkını, özel yaşamın dokunulmazlığını, işkenceye tabi tutulmamasına, insanlık dışı zalimce ve kötü muamele görmeme ve cezalandırmama haklarını içerdiğini belirtmektedir.. Eşici'nin (2007) yaptığı araştırmaya göre, öğrencilerin temel ihtiyaçlarını (ait olma, eğlence, özgürlük ve güç) karşılama düzeylerine göre zorbalık düzeyleri arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Öğrencilerin temel ihtiyaçlarının karşılanma düzey-

lerinde yükselme olduğunda zorbalık düzeylerinde azalma olduğu görülmektedir. Glasser (2003)'a göre davranışlar genetik olarak insanda var olan beş temel ihtiyacı karşılamaya yöneliktir. Seçim teorisi insanları güdüleyen ve genlerine yerleşmiş 4 temel psikolojik ihtiyaca (ait olma-seçme-seçilme,güç, özgürlük, eğlence) olduğunu belirtir.Yalnız kalan, itilen çocuklarla özel olarak ilgilenilmesi gerekmektedir. Uludağlı ve Uçanok'un (2005) ilköğretim beşinci ve altıncı sınıf öğrencilerini üzerinde yaptıkları araştırmada zorba/kurban, çocukların zorbalığa karışmayanlara göre diğer öğrenciler tarafından daha çok reddedildiklerini bulmuşlardır. Bu arada kurban ve zorba /kurban çocukların zorba ve karışmayan çocuklara göre daha yalnız oldukları da görülmüştür.

Yöntem

Bu araştırma genel tarama modeline dayanmaktadır. Çocuklar sınıflarında, araştırmacının eşliğinde kendi bildirimlerine dayanan ölçek ve envanterleri doldürmüşlardır.

Evren

Bu araştırmanın evreni Ankara İl merkezindeki 5 ilköğretim okulundan oluşmaktadır.

Örnekleme

Ankara İl merkezindeki Kılıç Ali Paşa İlköğretim Okulu, Hamdullah Suphi Tanrıöver İlköğretim Okulu, Namık Kemal İlköğretim Okulu, Gülen Muharrem Pakoğlu İlköğretim Okulu, Mustafa Kemal İlköğretim Okulu'ndan seçkisiz yöntemle seçilen 200 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.Bu okulların buldukları sınıflardan farklı aile yapılarından gelen çocukların dağılımının sağlıklı olması dikkate alınmıştır

Veri Toplama Araçları

Şiddet Kaba Güç Anketi: Okullarda öğrenciler arasında yaşanan zorbalığın bedensel (itme, tekme atma gibi) sözel, (ad takma, dedikodu yayma gibi) duygusal (gruptan dışlama, eşyalarına zarar verme gibi) cinsel (elle taciz, cinsellik içeren sözler söyleme gibi) olmak üzere dört ayrı kategoride inceleyen ankettir. (Eliot, 1997) Çinkır-Karaman ve Kepençi (2003) önerilen bu sınıflamalara uygun toplam 19 maddelik bu anketi geliştirmişlerdir. Anketteki her bir maddenin uygulanma sıklığı, "Hiçbir zaman", "Bir kez", "Ara sıra" , "Çok sık", "Her gün" olarak değerlendirilmektedir. Bu araştırmada sorular maddenin anlaşılabilirliğini (Kapıcı, 2004) kolaylaştırmak amacıyla sorular: Okuldaki çocuk ya da çocuklar seninle alay ediyorlar mı? Okuldaki çocuk ya da çocuklar senin hakkında dedikodu yapıyorlar mı? Biçiminde sorulmuştur. Ayrıca ek madde olarak, belirtmek istedikleri başka bir örnek durumu yazabilecekleri de belirtilmiştir.

Boyun Eğici Davranışlar Ölçeği: P.Gilbert ve S. Allen (1994) tarafından geliştirilmiştir. Özgün adı Submissive Acts Scale (SAS) tır. Nesrin H. Şahin (1992) tarafından uyarlanmış, geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Maddeler 1-5 arasında, 5'li likert tipi puanlama esasına göre değerlendirilir. Yüksek puanlar, daha fazla boyun eğici davranışa işaret eder.

Durumluk Sürekli Öfke Ölçeği: Geliştiren C.D.Spielberger'di. Uyarlayan A. Kadir Özerdir. Özer Geçerlik ve Güvenirlik çalışmasını yapmıştır. (Akt: Şahin, 1997) puanlaması "Hiç tanımlamıyor" yanıtından 1puan "Biraz tanımlıyor" yanıtından 2 puan "Oldukça tanımlıyor yanıtından 3 puan ve "Tamamiyle tanımlıyor" yanıtından 4 puan elde edilir. Ölçekten her bir alt test için 6 toplam puan elde edilir.

Öğrenci Kişisel Bilgi Formu: "Öğrenci Kişisel Bilgi Formu" araştırmanın bağımsız değişkenlerine ilişkin veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir.

Verilerin Çözümlemesi

Verilerin çözümü için frekans, yüzdelik, ve ortalamaların elde edildiği istatistiksel işlemler kullanılmıştır. İki ortalamanın arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını test etmek için t-testi (Bağımsız iki grup arası farkların testi) kullanılmıştır. Zorbalık ile az karşı karşıya kalan I. grup ve zorbalık ile en çok karşı karşıya kalan II. grup olarak sınıflandırıldıktan sonra karşılaştırmalar bu iki grup arasında yapılmıştır. Bulguların anlamlı olup olmadığını yorumlanmasında 0.05 anlamlılık düzeyi ölçüt olarak alınmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde ve hesaplanmış değerlerin bulunmasında SPSS İstatistik Paket Programı (15,0 versiyonu) kullanılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Bulgular kısmında: 1- ilköğretim 5'inci ve 8'inci sınıf öğrencilerini ne tür zorbalıklarla, ne ölçüde karşı karşıya kaldıklarını ve zorbalık türlerinin görülme sıklığını belirlemektir. 2- ilköğretim 5'inci ve 8'inci sınıf öğrencilerinin zorbalık ile karşı karşıya kalma türleri ile boyun eğme ve öfke düzeylerinde bir farklılık yaratıp yaratmadığını belirlemektir.

Bu araştırmada sadece zorbalık ile karşı karşıya kalan çocuklar belirlendiğinden bu değerlerin içinde hem zorba hem kurban olan çocukların da olabileceğini belirlemek gerekmektedir.

Alt Problem I

İlköğretim 5'inci ve 8'inci Sınıf Öğrencilerinin Karşı Karşıya Kaldıkları

Zorbalık Türleri Nelerdir ve Bunların Görülme Sıklığı Nedir

Bu araştırmanın ilk amacı, ilköğretim 5'inci ve 8'inci sınıf öğrencilerinin ne tür zorbalıklarla, ne ölçüde karşı karşıya kaldıklarının ve zorbalık türlerinin görülme sıklığını belirlemektir. "Şiddet-Kaba Güç Anketi'nden elde edilen veriler zorbalık türleri ve bunlarla karşı karşıya gelme sıklığı ile zorbalığın görülme biçimi açısından değerlendirildiğinden, öğrencilerin verdikleri yanıtlar yüzdelik olarak sunulmuştur. (Bkz. Tablo I ve II)

İlköğretim 5'inci Sınıf Öğrencilerinin Karşı Karşıya Kaldıkları Zorbalık Türleri ve Bunların Görülme Sıklığı

Tablo I

Zorbalık Türü	Zorbalığın Görülme Biçimi	Görülme Sıklığı									
		Hiçbir zaman		Bir kez		Ara sıra		Çok sık		Her gün	
		F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Bedensel	1. İtme	46	(32,2)	14	(9,8)	49	(9,1)	14	(9,8)	13	(9,1)
	2. Tekme ya da Tokat	80	(55,9)	20	(14,0)	23	(16,1)	7	(4,9)	4	(2,8)
	3. Tehlikeli aletle saldırı	120	(86,7)	11	(7,7)	5	(3,5)	2	(1,4)	1	(,7)
	4. Saç/Kulak çekme	83	(58,0)	20	(14,0)	17	(11,9)	5	(3,4)	6	(4,2)
	5. Bedene kaba şaka	81	(56,6)	14	(9,8)	26	(18,2)	4	(2,8)	9	(6,3)
Sözel	6. Ad takma	53	(37,8)	26	(18,2)	22	(15,4)	5	(3,5)	26	(18,2)
	7. Alay etme	82	(57,3)	12	(8,4)	18	(12,6)	12	(8,5)	12	(8,4)
	8. Takılma	59	(41,3)	16	(11,2)	22	(16,8)	16	(11,8)	18	(12,6)
	9. Laf atma	80	(55,9)	13	(9,1)	20	(14,0)	9	(6,3)	13	(9,1)
	10. Hakaret küfür	76	(53,1)	17	(11,9)	15	(10,5)	6	(4,2)	22	(15,4)
	11. Tehdit etme	113	(79,0)	12	(8,4)	4	(2,8)	7	(4,9)	4	(2,8)
	12. Dedikodu yayma.	78	(54,5)	12	(8,4)	21	(14,7)	9	(6,3)	9	(6,3)
Duygusal	13. Gruptan dışlama	87	(60,8)	13	(9,1)	10	(7,0)	12	(8,4)	12	(8,4)
	14. Küçük düşürme	80	(55,9)	23	(16,1)	18	(12,6)	5	(3,5)	10	(7,0)
	15. Ayrımcılık yapma	81	(56,6)	19	(13,3)	15	(10,5)	4	(2,8)	15	(10,5)
	16. Eşyaya zarar verme	79	(55,2)	27	(18,9)	17	(11,9)	3	(2,1)	8	(5,6)
Cinsel	17. Cinsellik içeren sözler	117	(81,8)	7	(4,9)	7	(4,9)	1	(,7)	4	(2,8)
	18. Sarkıntılık	102	(71,3)	9	(6,3)	5	(3,5)	3	(2,1)	9	(6,3)
	19. Elle rahatsız etme	82	(57,3)	13	(9,1)	5	(3,5)	5	(3,5)	6	(4,2)
Diğer	20. Diğer										

Tablo I'e bakıldığında, bedensel zorbalık biçimlerine giren davranışlar içerisinde 5'inci öğrencilerinin davranışları içinde "itme" üçte iki oranında sık görülmektedir. Bunu "tekme" izlemekte öğrencilerin üçte biri oranında bu davranışı göstermektedir. Sırası ile bunu "saç/kulak çekme", "bedene kaba şaka yapma" izlemektedir. Çok seyrek de olsa "tehlikeli bir aletle saldırı" ile karşı karşıya kaldıkları görülmektedir.

İlköğretim 8'inci Sınıf Öğrencilerinin Karşı Karşıya Kaldıkları Zorbalık Türleri ve Bunların Görülme Sıklığı

Tablo II

Zorbalık Türü	Zorbalığın Görülme Biçimi	Görülme Sıklığı									
		Hiçbir zaman		Bir kez		Ara sıra		Çok sık		Her gün	
		F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Bedensel	1. İtme	55	(38,2)	26	(18,1)	32	(22,2)	3	(2,1)	3	(2,1)
	2. Tekme ya da Tokat	81	(56,3)	17	(11,8)	14	(9,7)	7	(4,9)	1	(,7)
	3. Tehlikeli aletle saldırı	105	(72,9)	4	(2,8)	4	(2,8)	2	(1,4)	-	
	4. Saç/Kulak çekme	86	(59,7)	14	(9,7)	14	(9,7)	2	(1,4)	-	
	5. Bedene kaba şaka	72	(50)	21	(14,6)	21	(14,6)	5	(3,5)	3	(2,1)
Sözel	6. Ad takma	52	(36,1)	15	(10,4)	20	(13,9)	16	(11,1)	16	(11,1)
	7. Alay etme	80	(55,6)	11	(7,6)	26	(18,1)	2	(1,4)	3	(2,)
	8. Takılma	52	(36,1)	19	(13,2)	27	(18,8)	8	(5,6)	11	(7,6)
	9. Laf atma	70	(48,6)	12	(8,3)	25	(17,3)	5	(3,5)	5	(3,5)
	10. Hakaret küfür	68	(47,2)	17	(11,8)	16	(11,1)	6	(4,2)	12	(8,3)
	11. Tehdit etme	98	(68,1)	9	(6,3)	7	(4,9)	1	(,7)	3	(2,1)
	12. Dedikodu yayma.	50	(34,7)	23	(16,0)	30	(20,8)	4	(2,8)	6	(4,2)
Duygusal	13. Gruptan dışlama	87	(60,4)	15	(10,4)	8	(5,6)	6	(4,2)	3	(2,1)
	14. Küçük düşürme	73	(50,7)	20	(13,9)	13	(9,0)	5	(3,5)	3	(2,1)
	15. Ayrımcılık yapma	77	(53,5)	13	(9,0)	15	(10,4)	8	(5,6)	4	(2,8)
	16. Eşyaya zarar verme	61	(42,4)	29	(20,1)	20	(13,9)	2	(1,4)	5	(3,5)
Cinsel	17. Cinsellik içeren sözler	74	(51,4)	11	(7,6)	17	(11,8)	4	(2,8)	11	(5,6)
	18. Sarkıntılık	83	(57,6)	14	(9,7)	8	(5,6)	8	(5,6)	3	(80,6)
	19. Elle rahatsız etme	87	(60,4)	12	(8,3)	12	(8,3)	2	(1,4)	6	(4,2)
	20. Diğer										

Tablo II'ye bakıldığında ise 8'inci sınıfların bedensel zorbalığa giren davranışları içinde de "itme" sık görülmektedir. Ancak yüzde olarak 5'inci sınıflara göre daha az görülmektedir. Öğrencilerin yarısı "itme" davranışı ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Sırası ile bunu "tekme" ya da "tokat atma", "bedene yapılan kaba şakalar" ise "saç/kulak çekme" izlemektedir. Seyrek de olsa tehlikeli bir aletle saldırı ile karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Sözel zorbalığın görülme sıklığına bakıldığında, 8'inci sınıflarda ve 5'inci sınıflarda üçte iki oranına yakın çocuklara ad takıldığınu, hem 5'inci sınıflarda hem de 8'inci sınıflarda bunu, "takılma" "hakaret", "küfür" ve "dedikodu yaymanın" izlediği görülmektedir. Daha az da olsa her iki sınıfta da bunu "alay etme" ve "tehdit etme" izlemektedir. Duygusal zorbalığın görülme sıklığında ise 5'inci ve 8'inci sınıflar benzerlik göstermekte ve sırasıyla en sık görülen davranış "eşyaya zarar verme", "küçük düşürme" ve "ayrımcılık yapma" daha az görülen ise "gruptan dışlama" olarak görülmektedir. Cinsel zorbalık en seyrek görülen zorbalık türüdür. Ancak yine de 8'inci sınıflarda öğrencilerin %30'a yakınının "cinsellik içeren sözler" ile karşı karşıya kaldıkları 5'inci sınıflarda ise öğrencilerin

%20 kadarının “elle rahatsız etme” ile karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Hem 8’inci sınıflarda hem de 5’inci sınıflarda “sarkıntılık” yüzde olarak düşük görülmesine karşın 8’inci sınıflarda %30’u aşan oranlarda 5’inci sınıflardan daha fazla olduğu görülmektedir.

Alt Problem II

Zorbalık İle Karşı Karşıya Kalmak Boyun Eğme Düzeylerinde Bir Farklılık Yaratmakta mıdır?

İlköğretim 5’inci Sınıfların Zorbalık İle Karşı Karşıya Kalma Türleri İle Boyun Eğici Davranışlar Puanlarına Uygulanan t – testi sonuçları

Tablo III

	n	Ortalama	Standart sapma	t-testi
Bedensel zorbalık ile düşük düzeyde karşı karşıya kalanlar	85	28,5529	9,93731	
Bedensel zorbalığa yüksek düzeyde karşı karşıya kalanlar	33	61,000	8,796	t= -17,328 P<.05
Sözel zorbalığa düşük düzeyde karşı karşıya kalanlar	70	25,342	7,625	
Sözel zorbalığa yüksek düzeyde karşı karşıya kalanlar	48	55,541	11,125	T= - 16,355 P<.05
Duygusal zorbalığa düşük düzeyde karşı karşıya kalanlar	102	32,970	13,622	
Duygusal zorbalığa yüksek düzeyde karşı karşıya kalanlar	16	67,312	7,040	t= - 15, 487 P<.05
Cinsel zorbalığa düşük düzeyde karşı karşıya kalanlar	107	34,215	14,454	
Cinsel zorbalığa yüksek düzede karşı karşıya kalanlar	0	-	-	-

Tablo III’de görüldüğü gibi ilköğretim 5’inci sınıflarda bağımsız gruplar için yapılan t-testine bakıldığında, bedensel, sözel, duygusal, zorbalık ile yüksek düzeyde karşı karşıya kalan öğrencilerin boyun eğici davranışlarının, bu zorbalık türleri ile daha az karşı karşıya kalan öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir. T-testi sonuçlarına göre 0.05 düzeyinde bir fark görülmektedir. İlköğretim 5’inci sınıf öğrencilerinde yüksek düzeyde cinsel zorbalık ile karşı karşıya kalma ile boyun eğici davranışlar arasında bir fark görülmemiştir.

İlköğretim 8'inci Sınıfların Zorbalık İle Karşı Karşıya Kalma Türleri İle Boyun Eğici Davranışlar Puanlarına Uygulanan t- testi Sonuçları

Tablo IV

Zorbalık Türü	n	Ortalama X	Standart sapma ss	ve t-testi t
Bedensel zorbalığa düşük düzeyde karşı karşıya kalanlar	94	27,840	10,751	
Bedensel zorbalığa yüksek düzeyde karşı karşıya kalanlar	14	61,785	6,02787	t= - 17, 356 P<.05
Sözel zorbalığa düşük düzeyde karşı karşıya kalanlar	61	20,934	4,571	
Sözel zorbalığa yüksek düzeyde karşı karşıya kalanlar	47	46,914	11,50771	t= - 14, 615 P<. 05
Duygusal zorbalığa düşük düzeyde karşı karşıya kalanlar	99	29,262	12,188	
Duygusal zorbalığa yüksek düzeyde karşı karşıya kalanlar	9	65,000	4,58258	t= - 18, 251 P<.05
Cinsel zorbalığa düşük düzeyde karşı karşıya kalanlar	104	31,181	14,214	
Cinsel zorbalığa yüksek düzeyde karşı karşıya kalanlar	3	69,33	1,52753	t= - 210 P<. 05

Tablo IV'de görüldüğü gibi ilköğretim öğrencilerinin 8'inci sınıflarda bağımsız gruplar için uygulanan t-testine bakıldığında, bedensel, sözel, duygusal ve cinsel zorbalık ile yüksek düzeyde karşı karşıya kalan öğrencilerin boyun eğici davranışlarının, bu zorbalık türleri ile daha az karşı karşıya kalan öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir. T-testi sonuçlarına göre p<.05 düzeyinde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Alt Problem III

Zorbalık İle Karşı Karşıya Kalmak Sürekli Öfke Düzeylerinde Bir Farklılık Yaratmakta mıdır?

İlköğretim 5'inci Sınıf Öğrencilerinin Zorbalıkla Karşı Karşıya Kalma Türleri İle Sürekli Öfke Düzeyi Puanlarına Uygulanan t-testi Sonuçları

Tablo V

Zorbalık Türü	n	Ortalama X	Standart sapma ss	ve t-testi t
Bedensel zorbalık düşük düzeyde karşı karşıya kalanlar	85	50,682	15,661	
Bedensel zorbalık yüksek düzeyde karşı karşıya kalanlar	35	106,714	15,572	t= - 17,866 P<.05
Sözel zorbalık düşük düzeyde karşı karşıya kalanlar	70	45,328	11,398	
Sözel zorbalık yüksek düzeyde karşı karşıya kalanlar	50	97,400	19,500	t= - 16,928 P<. 05
Duygusal zorbalık düşük düzeyde karşı karşıya kalanlar	102	58,019	22,192	
Duygusal zorbalık yüksek düzeyde karşı karşıya kalanlar	18	118,055	10,269	t= - 18, 364 P<.05
Cinsel zorbalık düşük düzeyde karşı karşıya kalanlar	110	61,972	25,802	t = -2,470 P >.05
Cinsel zorbalık yüksek düzeyde karşı karşıya kalanlar	1	-	-	-

Tablo V’de görüldüğü gibi ilköğretim 5’inci sınıflarda bağımsız gruplar için uygulanan t-testine bakıldığında, bedensel, sözel, duygusal zorbalık ile yüksek düzeyde karşı karşıya kalan 5’inci sınıf öğrencilerinin bu zorbalık türleri ile daha az karşı karşıya kalan öğrencilerden daha az sürekli öfke belirtisi gösterdikleri görülmektedir. T-testi sonuçlarına göre 0.05 düzeyinde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Ancak cinsel zorbalık ile yüksek düzeyde karşı karşıya kalma ile sürekli öfke puanlarının arasında bir ilişki olmadığı görülmektedir.

İlköğretim 8’inci Sınıf Öğrencilerini Zorbalıkla Karşı Karşıya Kalma Türleri İle Sürekli Öfke Düzeyi Puanlarına Uygulanan t- testi Sonuçları

Tablo VI

Zorbalık Türü	n	Ortalama X	Standart sapma ss	ve t-testi t
Bedensel zorbalık düşük düzeyde karşı karşıya kalanlar	92	64,5543	24,881	
Bedensel zorbalık yüksek düzeyde karşı karşıya kalanlar	12	121,000	10,23363	t= - 14, 357 P<.05
Sözel zorbalık düşük düzeyde maruz kalanlar	61	49,639	13,389	
Sözel zorbalık yüksek düzeyde karşı karşıya kalanlar	43	101,465	17,467	t= - 16,361 P<. 05
Duygusal zorbalık düşük düzeyde karşı karşıya kalanlar	97	66,917	26,301	
Duygusal zorbalık yüksek düzeyde karşı karşıya kalanlar	6	127,666	3,265	t= - 20353 P<.05
Cinsel zorbalık düşük düzeyde karşı karşıya kalanlar	99	68,070	27,255	
Cinsel zorbalık yüksek düzeyde karşı karşıya kalanlar	5	130,400	2,302	t= - 21, 299 P<.05

Tablo VI’da görüldüğü gibi ilköğretim 8’inci sınıflarda bağımsız gruplara uygulanan t-testine bakıldığında, bedensel, sözel, duygusal ve cinsel zorbalık ile yüksek düzeyde karşı karşıya kalan 8’inci sınıf öğrencilerinin bu zorbalık türleri ile daha az karşı karşıya kalan öğrencilerden daha çok sürekli öfke belirtisi gösterdikleri görülmektedir. T-testi sonuçlarına göre 0.05 düzeyinde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir.

Sonuçlar

İlköğretim 5’inci sınıf öğrencilerinin bedensel zorbalık davranışları içinde “itme” eylemini açıklayan maddeyi işaretleyen öğrenciler sık görülmektedir. Bu da öğrencilerin üçte birini oluşturmaktadır. Bunu “tekme” eylemi izlemekte, öğrencilerin üçte birinin de bu davranışı gösterdiği görülmektedir. Sırası ile bunu “saç/kulak çekme”, “bedene kaba şaka yapma” eylemleri izlemektedir. Çok seyrek de olsa (bir kez) öğrencilerin %11.8 oranında “tehlikeli aletle saldırı” ile karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. (Olweus, 1964. Kapıcı, 2004. Pişkin, 2002. Craig ve Pepler, 1997).

İlköğretim 8’inci sınıfların bedensel zorbalığa giren davranışları içinde de “itme” sık görülmektedir. Ancak ilköğretim 5’inci sınıflara göre daha az görüldüğü

söylenbilir. öğrencilerin yarısının "itme" davranışı ile karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Sırası ile bunu "tekme" ya da "tokat atma" "bedene yapılan kaba şakalar" "saç kulak çekme" izlemektedir. Seyrek de olsa tehlikeli bir aletle saldırı ile karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Kapıcı'nın (2004) araştırmasını destekler niteliktedir.

Sözel zorbalığın görülme sıklığına bakıldığında, ilköğretim 8'inci sınıflarda ve ilköğretim 5'inci sınıflarda üçte iki oranına yakın çocuklara ad takıldığını, hem ilköğretim 5'inci sınıflarda hem de ilköğretim 8'inci sınıflarda bunu, "takılma" "hakaret", "küfür" ve "dedikodu yapmanın" izlediği görülmektedir (Nelson, 2000. Yıldırım, 2001).

Duygusal zorbalığın görülme sıklığında ilköğretim 5'inci ve 8'inci sınıflar benzerlik göstermekte ve sırasıyla en sık görülen davranış "eşyaya zarar verme", "küçük düşürme" ve "ayrımçılık yapma" daha az görülen ise "gruptan dışlama" olarak görülmektedir.

Cinsel zorbalık en seyrek görülen zorbalık türüdür. Ancak yine de 8'inci sınıflarda öğrencilerin %30'a yakınının "cinsellik içeren sözler" ile karşı karşıya kaldıkları, 5'inci sınıflarda ise öğrencilerin %20'ye yakınının "elle rahatsız etme" ile karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Hem 8'inci sınıflarda, hem de 5'inci sınıflarda "sarkıntılık" yüzde olarak düşük görülmesine karşın 8'inci sınıflarda %30'u aşan oranlarda 5'inci sınıflardan daha fazla olduğu görülmektedir (Kapıcı,2004.Nelson,2001).

İlköğretim 5'inci sınıflarda bağımsız gruplar için yapılan t-testine bakıldığında bedensel, sözel, duygusal zorbalık ile yüksek düzeyde karşı karşıya kalan öğrencilerin boyun eğici davranışlarının, bu zorbalık türleri ile daha az karşı karşıya kalan öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir. T-testi sonuçlarına göre $p < .05$ düzeyinde bir fark olduğu görülmektedir. İlköğretim 5'inci sınıf öğrencilerinden yüksek düzeyde cinsel zorbalık ile karşı karşıya kalma ile boyun eğici davranışlar arasında bir fark görülmemiştir.

İlköğretim 8'inci sınıflarda bağımsız gruplar için uygulanan t-testine bakıldığında, bedensel, sözel, duygusal ve cinsel zorbalık ile yüksek düzeyde karşı karşıya kalan öğrencilerin boyun eğici davranışlarının, bu zorbalık türleri ile daha az karşı karşıya kalan öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmektedir. T-testi sonuçlarına göre $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir (Kaya, Güneş,Kaya, Pehlivan,2004).

İlköğretim 8'inci sınıflarda bağımsız gruplar için uygulanan t-testine bakıldığında bedensel, sözel, duygusal ve cinsel zorbalık ile yüksek düzeyde karşı karşıya kalan öğrencilerin bu zorbalık türleri ile daha az karşı karşıya kalan öğrencilerden daha çok sürekli öfke belirtisi gösterdikleri görülmektedir. T-testi sonuçlarına göre $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir (Kepenkçi, Çınkır, 2001., Türk Eğitim- Sen, 2005).

İlköğretim 5'inci sınıflarda bağımsız gruplar için uygulanan gruplar için uygulanan t-testine bakıldığında, bedensel, sözel, duygusal, zorbalık ile yüksek düzeyde karşı karşıya kalan öğrencilerin bu zorbalık türleri ile daha az karşı karşıya kalan öğrencilerden daha az sürekli öfke belirtisi gösterdikleri görülmektedir. T-testi sonuçlarına göre $p < .05$ düzeyinde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Ancak cinsel zorbalık ile yüksek düzeyde karşı karşıya kalma ile sürekli öfke puanlarının arasında bir ilişki olmadığı görülmektedir.

Öneriler

Türkiye’de yapılan sınırlı araştırmalar ve Dünyada’ki çeşitli ülkelerde ve okullarda yapılan araştırmalar göre zorbalık bir sonun olarak görülmektedir.

Öncelikle okulda ailede çocukların temel ihtiyaçları olan ait olma, eğlence, özgürlük ve güç gibi ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir.(Öğrencilerin temel ihtiyaçlarının karşılanma düzeylerinde yükselme olduğunda zorbalık düzeylerinde azalma olduğu görülmektedir)

Yalnız kalan, itilen çocuklarla özel olarak ilgilenilmesi gerekmektedir. Çok Yalnız olan bu çocukların zorba ve karışmayan çocuklara göre de daha yalnız oldukları da görülmüştür.

Okullarda öğrencilerin, duygusal, sosyal, gelişimlerine katkıda bulunan etkinliklerin gerçekleştirilmeleri gerekmektedir.

Okullardaki yöneticilerin, öğretmenlerin, sınıf rehber öğretmenlerinin ve okul psikolojik danışmanlarının zorbalığı önleme çalışmaları yapmaları gerekmektedir.

Kaynakça

- ALİKAŞIĞOĞLU,M.,Erginöz,E.,Ercan,Oya.(2007).Çocukluk Çağında Zorbalık Davranışları. Hekimlik Açısından Anlamı. Türk Pediatri Arşivi. 42. Özel Sayısı.19-25. <http://www.turkpediatri.org.tr>.
- ARSEVEN, Ali Durmuş.(2001). Alan Araştırma Yöntemi. Ankara Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- BEYAZOVACI, Ufuk.(2001). ŞAHİN,F. Çocuğun Şiddetten Korunma Hakkı, Milli eğitim Dergisi, Sayı: 151, Temmuz, Ağustos, Eylül.
- BROSWORTH, Kris, Parents Primer on Scholl www.readersdigest.ca/mag/2001/10/bullying.htm/12 k Readers Digest. Canada.
- CILGA, İbrahim.(2001). Demokrasi, İnsan Hakları ve Kültürü ve Çocuk Hakları. Milli Eğitim Dergisi. Sayı: 151, s. 69-73. Ankara.
- CRAIG, W., & PEPLER, D.J.(1997). Observation of Bullying and Victimization in the Schoolgard Canadian Journal of School. Psychology. 13.41.60.1997
- ERKAN. G. (1986).“Boşanmanın Çocukların Benlik Tasarımı Düzeylerine Etkisi. Yayınlamamış Doktora Tezi. s.158.162. Ankara; Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- EŞİCİ, Hasan.(2007). İlköğretim Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Temel İhtiyaçlarının Karşılanma Düzeyleri ile Zorbaca Davranışları Arasındaki İlişki Yayınlamamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- GLASSER, William. Seçim Teorisi. Çev; Müge İzmirli. İstanbul; Heyet Yayınları. 2003.<http://www.wglasser.com/uhatiset.htm>. İnternet adresinden 17.07.2009 tarihinde alınmıştır.
- INTERACTIVE, Haris. (2001) Bullying Teasing And Sexual Harassment in School. American Association of University. Women. <http://www.aawww.ogr/research/girls-education-hostile.ctm>.2006.
- KANDEMİR, Mehmet., Özbay,Y.(2009).İlköğretimde Algılanan Sınıf İçi Empatik Atmosfer ile Benlik Saygısı Arasındaki Etkileşimin Akran Zorbalığı ile ilişkisi. <http://ilkogretim-online.org.tr>. Mayıs-2009.
- KAPCI, Simine Gül.(2004). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon, Kaygı ve Benlik Saygısıyla ilişkisi. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. Cilt. 3.7. sayı.1.1s, 1-13.
- KAPTAN, Saim.(1994). Bilimsel araştırma Teknikleri, Ankara Gazi Yayınları.
- KARASAR, Niyazi.(2002).Bilimsel Araştırmacı Yönetimi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- KAYA, Mine., GÜNEŞ, G., KAYA, B., PEHLİVAN, E. (2004). Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Boyun Eğici Davranışlar ve Şiddetle İlişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 5: s.5-10.
- KEPENKÇİ, KARAMAN, Yasemin., ÇINKIR, Ş. (2003). Lise Öğrencileri Arasındaki Zorbalık. *A.Ü Eğitim Bilimleri Dergisi*.
- NELSON, Brendan. (2000). Bullying; Information For Parents. <http://www.dest.gov.au/schools/publication/2000/bullying/index.htm>. 2006.
- OLWEUS, Pan. (1994). Bullying Prevention Program <http://www.oregon.gov./PHS/Mentalhealth/ebp/Practices/Olweus-Bullying.Pdf>. 2006.
- OLWEUS, Pan. (1994). Bullying Among School Children; Intervention and Prevention in Peters, R.D.V., Mc Mahon, R. J. Feunsec V.J (eds) *Agression and Violence Throughout the Life Span*. Sage Publications Newbury Park. PP. 100-125.
- OLWEUS, Pan. (1994). Bullying at School Basic. Facts And Effect of a School Basic Facts And Effect of a School Based Intervention Program. *J. Child Psychol Psychiatry*. 35. P. 117/90.
- OLWEUS, Pan. (2002). *Bullying at School: What We Know and What We Can Do*. Madlen: MA Blacwell Publishers Ltd.
- ÖZER, Abdulkadir. (1994). Sürekli Öfke (SL-ÖFKE) ve Öfke İfade Tarzı (Öfke-Tarzı) Ölçekleri. Ön Çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*. 36.26.35. Pateraki, Lena., Houndoumadi. A. Bullying. Among primary School Children. Athens. Education. A Psychology. Volume: 21 ISSUE. 2. June 2001. Pages. 165-175.
- PİŞKİN, Metin. (2002). Okul Zorbalığı; Tanımı, Türleri, İlişkili Olduğu Faktörler ve Alınacak Önlemler Kavram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi. 2.s.531-562.2002.
- PİŞKİN, Metin. (2003). Okullarımızda Yaygın Bir Sorun: Akran Zorbalığı, Yedinci Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, İnönü Üniversitesi/ 11-13 Haziran, Malatya.
- PSİKOLOJİ DÜNYASI. (2006). Zorbalık nedir? <http://www.tanıyorum.com.2006>.
- SABUNCUOĞLU, Osman., Ekinci, Ö., Bahadır, T., Ayuca, Y., Altıöz, E., Berkem, M. (2006). Ergen Öğrenciler Arasında Akran Örselenmesi ve Depresyon Belirtileriyle İlişkisi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*. s. 9 (1) s.27.35.
- SALMON. A., JAMES. P., SMİTH, M. (1998). Bullying in Schools. Self Reported Anxiety, Depression, and Self Esteem in Secondary School Children. *British Medical Saumal*. [html.com](http://www.html.com).
- SELÇUK, Ziya., GÜNER, N. (2000). *Sınıf İçi Rehberlik Ugulamaları*. Pegem Yayıncılık. Ankara. 2000.
- SMİTH. P.K., Sharp, S. (1994). S. Eds. *School. Bullying Insights and Perspectives*. London; Routledge.
- ŞAHİN, HİSLİ, Nesrin. Savaşır, I. (1997). Bilişsel Davranışçı Terapilerde Değerlendirme Sık Kullanılan Ölçekler. *Türk Psikologlar Derneği Yayınları*. Ankara; Özyurt Matbaacılık.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlüğü*.
- TÜRK EĞİTİM SEN. (2005). İlköğretim Okullarında Şiddet ve Taciz. İlköğretim Okullarının 7. ve 8. Sınıflarında Okuyan Öğrencilerin "Okullarda Şiddet" ve "Taciz" Kavramlarına İlişkin Kavramsallaştırmaları. (ÖZÖNDER, C., AKSOY, E., KÖKTÜRK, G. V., ULUOCAK, Ş.) Araştırma Raporu.
- ULUDAĞLI, N.P ve UÇANOK. Z. (2005). Akran Zorbalığı Gruplarında Yalnızlık ve Akademik Başarıları ile Sosyometrik Statüye Göre Zorba/Kurban. Davranış Türleri. *Türk Psikoloji Dergisi* 20(56). 77.92.
- YILDIRIM, S. (2001). 8 ve 11 Yaş Gruplarındaki Çocuklarda Zorbalık Popülarite ve Aile Ortamı Arasındaki İlişkiler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- YONEYAMA, Shoha., A. Naito. (2003). *Journal of Sociology of Education*. Vol. 24. No.3 (Jul. 2003) pp. 315.330-[http:// Links. J. Star.org](http://www.links.org).
- www.0-18.org.vurursan.kırılır.Bölüm:4. 2006.

COMPARISON OF SORTS AND FREE QUENCHES OF BEING EXPOSED TO BULLYING AND INSTANTANEOUS CONTINUOUS ANGER RELATIONS ELEMENTARY STUDENTS'

Sabiha HAKAN*

Abstract

In this research types, amounts and frequencies of students' being exposed bullying have been investigated'. Moreover, whether or not obeying behaviour and anger scale depend up on students' being exposed to bullying and sorts of bullying has been.

The sample space of the research has been consisting of students of five chosen elementary schools in city of Ankara in the second term of educational year of 2007-2008. The students have been attending 5th to 8th grade. The data has been obtained from 250 randomly chosen students by " Brute Force Questionnaire" "Obeying Behaviour Scale", "Instantaneous-Continuous Anger Scale" and "Students Personal Identification Form".

Analysis at the in put has been made by "t-test and "frequency" and "percentage". After splitting the students into two groups first group consisting of students that had been exposed to bullying more than the students in the second group, comparison between the two groups has been made according to SPSS Statistical Package Program (version 15,0) have been employed in the analysis of the in put. The meaning level is taken P 0.05. At the end it has been seen that there is no significant difference in terms at the previously mentioned variables.

On the other hand, the results have shown that there is as notable difference in terms of sorts' frequency of bullying. Moreover, it has been shown that there is a significant difference when one compares sorts and frequency of students' being exposed to bullying and obeying behaviour and anger scale.

Key words: Bully, bullying, anger, obeying behaviour, peer bullying, school bullying, types of bullying

* Ufuk University Faculty of Education, Instructor.